Svatko

(UNUTARNJI (MUZEJ)

stoji u

GALERIJA GALŽENICA

svjetlu

22.4. – 31.5. 2016.

drugoga

Sadržaj

2 *Predgovor*, **Klaudio Štefančić**

8 *Trauma i pozitivna agresija*, **Tamara Sertić**

12 **Milan Božić,** *Manipulacija tijela MB58 — 5,26 HRVI*, **2015., dokumentacija performansa**

14 **Raymond Carver,** *Bol*, **pjesma**

16 **Tomislav Gotovac,** *Paranoia View Art* (*Hommage to Glenn Miller*) / *Degrafitiranje* (*Hommage to Wolf Vostell*), **dokumentacija akcije, "***Polet***", br. 412, Zagreb, 30.6.1989.**

18 **Tomislav Gotovac (Antonio G. Lauer): Cesar Franck — Wolf Vostell, 2005. dokumentarni film, DVCAM, boja, 19 min.**

20 **Sven Klobučar,** *Smrt*, **od 2014., serija crteža**

22 **Primo Levi,** *Gavranova pjesma (I)*, **pjesma**

24 **Terrence Malick,** *Tanka crvena linija*, **1998., isječak**

26 **Iris Mihatov Miočić, Pisma sestri (o Križnom putu), 2012., serija od 8 akvarela**

28 **Ana Mušćet,** *Na promjenu zraka*, **2015., video**

30 **Ana Opalić,** *Poslije*, **2006 - 20013., serija fotografija**

32 **Berislav Šimičić,** *Osjetim tvoju bol (Reenactment)*, **2016., instalacija**

34 **Roberta Vilić,** *Bez naziva*, **2002., enkaustika**

36 **Sandra Vitaljić,** *Voljena*, **2011 - 2013., serija fotografija**

38 **Centar Meleta (Zagreb)**

40 *Upitnik*, **Tamara Sertić**

42 **Anonimno svjedočanstvo**

44 **Impressum**

PREDGOVOR

U diskursu o fenomenu nasilja postoji jedan zanimljiv paradoks kojeg ističe Richard Bessel u svojoj knjizi *Nasilje — moderna opsesija*. Naime, najbolje analize nasilja, najuspješnije mjere u sprečavanju njegovog širenja ili u smanjivanju njegovih posljedica, dolaze iz društava koja su najmanje nasilna. Bessel misli na zemlje zapadne Europe, Sjedinjenje Američke Države, Kanadu, Australiju itd., dakle, na demokratske zemlje s razvijenim pravnim, socijalnim, obrazovnim i zdravstvenim sustavom. U društvima tih zemalja osjetljivost na nasilje postala je gotovo opsesivnom, a biti ljubazan i suosjećajan poželjnije je nego ikada do sada.

Kako je do toga došlo, pita se Bessel. Odgovor nije jednostavan, ali njegovi korijeni nedvojbeno vode do prve polovice 20. stoljeća i dva svjetska rata koja su se odvila u nepunih 40 godina. Ratovi su se vodili i prije, ali razmjeri razaranja dosegnuti u 1. i 2. svjetskom ratu premašili su i najveća strahovanja. Za društvo razvijenog zapada, ovi ratovi nedvojbeno predstavljaju kolektivnu traumu.

Danas se pod nasiljem ne podrazumijevaju samo ratne aktivnosti ili fizički napad na drugu osobu, nego i verbalna agresija i bilo koji drugi oblik aktivnosti koji ima za cilj narušiti psihički ili tjelesni integritet čovjeka. Štoviše, u Oxfordskom rječniku engleskog jezika pod nasiljem se čak podrazumijeva jačina izraženih emocija, a nešto najbliže ovoj formulaciji možemo u hrvatskom jeziku pronaći u Anićevom rječniku, gdje stoji da je nasilje "*postupak protiv prirode ili duha čega koji se provodi na silu*". Ranije su definicije nasilja dolazile iz perspektive počinitelja nasilja, no negdje između dva svjetska rata senzibilitet se javnosti okrenuo prema žrtvi nasilja.

Primjerice, spomenici koji su obilježavali događaje 1. svjetskog rata bili su spomenici posvećeni žrtvama, a ne pobjednicima bitaka. Jedan od najpoznatijih je spomenik poginulima u 1. svjetskom ratu, koji je 1922. podignut u Gentiouxu, malom selu u centralnoj Francuskoj. Spomenik se sastoji od stupa na kojem su napisana imena 58 poginulih vojnika iz Gentiouxa, ispred kojeg je postavljena brončana statua dječaka — ratnog siročeta — koji pruža ispruženu šaku u zrak. U podnožju statue piše: "*Neka je proklet rat!*".

Razvijene zapadne zemlje svoju suvremenu osjetljivost na nasilje dakle duguju nizu događaja koji su se od kraja 18. stoljeća događali na političkom, vojnom, vjerskom, kulturnom i medijskom području društva.

Nakon 2. svjetskog rata, niz je javnih priopćenja dodatno naglasilo empatički obrat u pristupu nasilju. Primjerice, *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda* (1948); *Deklaracija Američkog kongresa protiv nasilja nad ženama* (1993) ili *Deklaracija Svjetskog zdravstvenog udruženja* iz 2002. u kojoj se naglašava da se nasilje ne ograničava samo na fizičko nasilje, nego predstavlja svaki oblik prijetnje pojedincu, obitelji ili zajednici.

U osudi nasilja, ni pripadnici religijskih zajednica nisu zaostajali. Bessel ističe nekoliko enciklika visokih, osobito katoličkih dužnosnika. Nadbiskup irski tako 1972. izjavljuje da nenasilje nije kukavički čin, nego put Krista. Također u Irskoj 1979. papa Ivan Pavao II izjavljuje da je nasilje zlo, a isto će ponoviti i njegov nasljednik, papa Benedikt XVI. 2011. (osuda ratnog nasilja na prostoru bivše Jugoslavije, od strane pape Ivana Pavla II, domaćoj je javnosti i više nego poznata).

Bez obzira na iznimke (američki evangelici podržavaju rat u Iraku i Afganistanu, primjerice, a izraelski vjerski radikali podržavaju rat u Palestini) Bessel, jednim dijelom, gorljivi pacifizam vjerskih zajednica na zapadu vidi i kao rezultat odvajanja crkve od države. Onoga trenutka kada je uvjerenje stavljeno na slobodno tržište, tvrdi Bessel, vjernik se mora učiti toleranciji. Bilo kako bilo, religijske zajednice na zapadu danas otvoreno rade na suzbijanju nasilja u suradnji s različitim građanskim udrugama: feministicama, pripadnicima socijalno ugroženih ili manjinskim zajednicama (LGBT zajednica, bivši zatvorenici, izbjeglice itd.) i tome slično.

Čini se da su upravo na području prevencije nasilja, u sekularnom društvenom okviru, crkva i država ostvarile najuspješniju suradnju. Kršćanska dogma o nepovredivosti, upravo svetosti ljudskog života, možda nije inspirirala formulaciju ljudskih i građanskih prava, ali se dobro uklopila u suvremeno razumijevanje uljuđenog građanina koji može i mora kontrolirati svoje nasilničke impulse, kako u javnom, tako i u privatnom prostoru.

Premda je Sovjetski Savez još 1922. pravno izjednačio silovanje počinjeno unutar i van bračne zajednice, čini se da je, upravo zbog nedodirljivosti građanske sfere privatnosti, proces zabrane nasilja unutar obitelji trajao tako dugo. Obiteljsko nasilje je danas, ipak, kazneno djelo, čak i u državama koje ne pripadaju zapadnom kulturnom krugu.

Postoji, nedvojbeno, svojevrsni konsenzus oko nasilja danas. Nasilje je devijantno ponašanje koje se može suspregnuti ili modificirati na različite načine: ekonomskim mjerama kojima se smanjuju društvene nejednakosti; socijalnim mjerama koje smanjuju izloženost nasilju; zdravstvenim programima koji osvještavaju psihologiju nasilnog ponašanja itd. Međutim, unatoč mjerama prevencije, često svjedočimo različitim provalama nasilja — od masovnih ubojstava i uličnih nemira do terorističkih napada — i to upravo u mirnodopskim društvima razvijenog zapada. Znači li to da je represija i dalje prisutna, samo je suptilnija, kako sugerira Slavoj Žižek? Ili je empatija svojevrsni luksuz, pa se nasilje uglavnom provodi među članovima nižih društvenih slojeva? Je li državi dozvoljeno ono što pojedincu nije — legitimno provođenje nasilja kroz instituciju zakona, policije itd. — kako u Kritici nasilja ističe Walter Benjamin, pa se svaki individualni nasilni čin jače ocrtava na društvenoj pozadini? Kako obični čovjek postane ubojica ili nasilnik? Događa li se to odjednom ili je riječ o evolucijskom procesu? Proizvodi li nasilje užitak i kako je to moguće? Zašto su masovni ubojice uglavnom muškarci? Itd.

Više nego različita tumačenja podrijetla nasilja, međutim, ovdje nas zanimaju modeli, ne sprečavanja, nego nadilaženja nasilnih poriva ili situacija, koje nude različite teorijske škole. Upada u oči, naime, da svako relevantno istraživanje ovog fenomena ne dvoji da se nasilju nekako može stati na kraju ili da ga se barem može obuzdati, bilo da je riječ o mjerama koje se poduzimaju na širem, društvenom (ekonomija, politika, diplomacija, demilitarizacija itd.), ili na užem, individualnom planu (psihoterapija).

> **U već spomenutom eseju, a nakon što je razlučio prirodno pravo pojedinca i pozitivno pravo države na nasilje, Walter Benjamin se otvoreno pita mogu li se konfliktni ljudski interesi riješiti nenasilnim sredstvima. U svijetu u kojem čak i najmiroljubiviji ugovori povlače za sobom primjenu nasilja prilikom njihovog kršenja, postoje li postupci koji rješenje konflikta ne vide u njegovom zaoštravanju? U javnom životu Benjamin ih vidi u političkoj diplomaciji, primjerice, u formi konferencije, dok ih u privatnom životu vidi — daleko od svake vrline — kao strah od zajedničkog gubitka, kao trenutak u kojem se nasilje konfrontira sa simpatijom, povjerenjem i miroljubivošću.**

Hannah Arendt, pak, u bijesu i nasilju ne vidi neku mračnu težnju čovjeka prema smrti, nego, s jedne strane, prirodnu reakciju čovjeka na određenu situaciju, a s druge, potvrdu činjenice da se na političkom polju još nije pronašao način koji će *bez mača* postići dogovor između sukobljenih strana. Mogućnost nadilaženja nasilnih situacija, međutim, Arendt započinje razlikovanjem uloge nasilja u privatnoj i javnoj sferi društva. U privatnoj sferi nasilje je manifestacija moći čovjeka nad čovjekom. Postoji u svakom čovjeku neka vrsta sklonosti pokoravanju, odnosno dominiranju. Međutim, ističe Arendt, nije sve tako crno-bijelo: snažna želja da se ne posluša često ide sa snažnom nesklonošću da se dominira. Da je poriv za subordinacijom,

odnosno dominacijom tako jednoznačan, ni gospodar ni žrtva nikada ne bi napustili svoj dom.

> **U javnoj sferi nije riječ o moći čovjeka nad čovjekom, nego o moći naroda. Dakako, i tu je riječ je o pokoravanju, ali ne o pokoravanju čovjeka čovjeku, nego o pokoravanju čovjeka zakonu kojemu su građani dali legitimitet. Podrška zakonu nije nikada bespogovorna, ali je daleko od poslušnosti koju čovjek pokazuje kada mu netko stavi pištolj na glavu.**

S tim u vezi, a s obzirom na žrtve nasilja, ovdje se možemo zapitati: je li suočenje s posljedicama nasilja privatna ili javna stvar? Ako nasilje i moć nisu isključivo prirodni fenomeni, nego pripadaju političkoj sferi ljudskih odnosa, čija kvaliteta leži u čovjekovoj sposobnosti da slobodno djeluje, "*da počne nešto novo*", nisu li i posljedice do kojih nasilje dovodi — trauma, tjeskoba, depresija itd. — javna stvar, društveni problem? Tim više, jer nasilje nije neki evolucijski otpadak, neki preostatak životinjske iracionalnosti, kako ističe Arendt. Čovjek, naime, reagira nasilno onda kada izgubi moć — moć i nasilje su suprotnosti — odnosno onda kada je povrijeđeno njegovo osjećanje pravde.

> **Na području psihologije, neurobiologije i na području tzv. teorije afekta vlada slično razmišljanje o važnosti okoline u kojoj živimo. Oslanjajući se na istraživanja koja potvrđuju sposobnost mozga da se mijenja i prilagođava iskustvu, nekoliko je prirodnih i društveno-humanističkih disciplina došlo do zaključka da nisu svi subjekti jednako izloženi traumatičnim događajima. Ne proizvode, naime, svi traumatični događaji iste posljedice kod svakoga. To, između ostalog, potvrđuju brojni uspješni oblici tretmana depresije ili anksioznosti, u kojima ključnu ulogu ima okolina u kojoj odrastamo ili živimo. Tako sama društvenost našeg života, način na koji ulazimo u odnose s drugima, način na koji ih održavamo, određuje, ne samo naš okvir za nošenje s posljedicama nasilja — bilo to nasilje ratno, obiteljsko, političko, seksualno itd. — nego i našu mogućnost da nasilje izbjegnemo.**

Premda isključivo posvećena psihološkom životu čovjeka, i suvremena psihoanaliza stavlja naglasak na naš odnos prema svijetu, kada govori o uzrocima i posljedicama nasilja. Bijes, frustracija i s tim povezano nasilje plod su ega raspetog između straha od budućnosti — vanjski svijet u kojem dominira figura Drugoga kao apsolutnog stranca — i nemogućnosti povratka u poznato, sigurno okrilje majčine ili skrbnikove brige. Riječ je o paradoksu, svojevrsnoj ucjeni: da bi se subjekt normalno formirao, ego mora početi odvajanje od tijela majke/skrbnika, od okoline koja je omogućila njegov opstanak i početni razvoj. Međutim, proces odvajanja proizvodi preduvjete za nasilje. Suočen s frustracijom odvajanja, prepušten sam sebi, ego u svijetu koji ga okružuje vidi strano tijelo svojim interesima i počinje s procesom samozaštite. Pritom nerijetko pretjeruje, završavajući u narcizmu, koji nije ništa drugo nego hiperbolizirani ego. Narcistički ego vidi svijet, ne samo kao strano tijelo, nego često i kao prijetnju svom opstanku. U tom se trenutku, u trenutku osjećaja ugroženosti, jastvo utapa u iluziji da taj svijet može kroz neki oblik isključivanja, odnosno nasilja, kontrolirati

i u tome osjeća svojevrsni autodestruktivni užitak (zadovoljene agresije istodobno razbija hiperbolizirani ego, prijeteći samom njegovom opstanku). Da bi se preduvjeti za nasilje smanjili, sveli na mjeru koja ne predstavlja opasnost ni za subjekt, ni za njegovu okolinu, suvremena psihoanalitička teorija predlaže nekoliko strategija. Prvo, potrebno je trenirati podnošenje frustracije, tako da se bol zbog uskraćenog užitka ne rješava različitim oblicima (auto)destrukcije; drugo, narcistički ego treba korigirati tzv. neosobnim narcizmom, koji nije ništa drugo nego samopotvrđivanje kroz izlaganje (svijetu, *Drugom*), samoočuvanje kroz rastakanje čvrstih granica jastva. Neosobni narcizam je oblik sjećanja na prvobitnu nerazlučivost subjekta od majke/skrbnika, evokacija povezanosti sa svijetom koji nas okružuje, kroz izmiješana iskustva frustracije i užitka.

Izložba *Svatko stoji u svjetlu drugoga* ima za cilj ukazati na nasilje iz pozicije žrtve nasilja. Umjetnički radovi, odnosno izlošci tom traumatičnom iskustvu pristupaju dvojako: ili je riječ o osobnom iskustvu ili o pokušaju da se o nasilju i posljedicama do kojih ono dovodi progovori u jednom širem — povijesnom, čak metafizičkom — kontekstu. U bezbrojnim pokušajima da se odredi priroda i funkcija umjetnosti u suvremenom svijetu, upada u oči onaj koji posebnost umjetničkog rada vidi u sposobnosti umjetnika da suosjeća s drugima, da se uživi u ono što prikazuje. Premda se ovo lucidno određenje odnosi, prije svega, na književnost, odnosno na ulogu koju u njoj imaju izmišljene osobe, čini nam se da se može primijeniti i u slučaju ove izložbe, čak i kada je riječ o autobiografskoj poziciji, jer kao da se subjekt morao nekako udvojiti da bi mogao pristupiti žarištu svoje traume. Ova izložba želi skrenuti pozornost s uzroka na posljedicu, s trenutka nasilnog djelovanja na neodređeno vrijeme trpljenja, na *dan poslije*. Ona želi pobuditi tuđu empatiju, ali zna da suosjećanje nije dovoljno. Trauma, koliko god duboka, uvijek je društvena; ona se pojavljuje u zajednici i samo joj se u zajednici može ponovno prići, samo ju se među *Drugima* možda može riješiti.

Klaudio Štefančić

TRAUMA I POZITIVNA AGRESIJA

U našem se društvu značenje traume veže za ono u kojemu je trauma izazvana izrazito nasilnim događajem — rat, silovanje, obiteljsko nasilje itd. S druge pak strane, unutar grana psihologije i psihoterapije trauma se može definirati kao svako iskustvo koje nam je bilo previše.[1]

I dok je za prvo značenje traume društvu već odavno znano kako je potrebno baviti se njezinim posljedicama, u ovom drugom slučaju o posljedicama se vrlo često ni ne govori.

Ako definiramo traumu kao iskustvo koje nam je bilo previše, to zapravo znači da govorimo o svakom događaju u našem životu koji u tom trenutku nismo bili u stanju emocionalno i mentalno probaviti. Konkretnije, to znači da se u našem sustavu u trenutku nastajanja traume nisu pronašli adekvatni mehanizmi ili alati koji bi nam omogućili da emocije straha, ljutnje ili tuge — kao reakcije na sam događaj — osjetimo u njihovoj punini te da im dopustimo da kroz nas proteku. Stoga trauma može biti ili šok trauma, to jest jedan nagli izrazito stresan događaj, ili pak niz ponavljanja određenog manje stresnog događaja na koji nismo mogli utjecati.

U ovakvom definiranju traume događaje koji su nam bili previše možemo smatrati nasiljem. Za odraslu osobu to može biti verbalni sukob u kojem se nije zauzela za sebe, za adolescenta to može biti profesor na fakultetu koji ga iz vlastitog hira ruši na ispitu, za raniju mladost to može biti školska tučnjava, a za malo dijete to može biti svaki jači osjetilni podražaj, radilo se o svađi odraslih oko nas, osjećanju straha vlastitih roditelja, ili pak sam porođaj.

Ono što je revolucionarno zadnjih 20-ak godina u različitim psihoterapijskim pravcima jest fokus na promatranje tijela — kako ono reagira u trenutku traumatskog događaja te koje su dugoročne posljedice ne samo za naša emocionalna i mentalna stanja, nego i za tijelo. Ovakvo holističko poimanje našeg bivanja bavi se tjelesnom memorijom, to jest konceptom koji tvrdi da naše tijelo pohranjuje sve ono što nismo u stanju probaviti. To se pak manifestira u različitim razinama našeg postojanja — u prvom redu kao mišićne tenzije [2], dijelovi našeg tijela u kojima se ne osjećamo slobodno i koji izazivaju nelagodu ili bol. Osim same fizičke manifestacije, mišićne tenzije su zatvoreni emocionalni blokovi, to jest emocije koje u određenom trenutku nisu bile izražene. U kasnijem periodu iste te mišićne tenzije stvara naša opetovana reakcija na događaje koji nisu nužno traumatski, ali nas nesvjesno podsjećaju na okolnosti primarnog događaja. U psihoterapijskome radu stavljanjem fokusa upravo na mišićne blokove zapravo se otvara riznica neprobavljenih emocija — najčešće iz djetinjstva.

Razlog zašto za neke ljude određeni događaji budu traumatski, a za druge ne, zapravo se odnosi na dječju, to jest razvojnu fazu koja traje od našega rođenja pa do otprilike pete godine. U tom periodu kontingentnost našeg vlastitog temperamenta, naše osjetilnosti i osjetljivosti te naše okoline — primarnih skrbnika koji nas kao djecu trebaju regulirati — stvaraju preduvjete za naš daljnji tjelesni, emocionalni i psihološki razvoj. Regulacija u ovom smislu riječi znači sposobnost vraćanja sustava u tjelesnu, emocionalnu i psihološku ravnotežu. Ona se kod djeteta postiže zadovoljavanjem njegovih potreba te posljedično stvaranjem osjećaja snage i sigurnosti.

Ako u ranom djetinjstvu, ali i kasnije, regulacija od strane odraslih u velikoj mjeri nedostaje, dijete počinje razvijati vlastiti mehanizam nošenja sa stresom. U nedostatku adekvatnih alata za procesiranje onoga što se događa, dijete započinje potiskivati same neugodne emocije, steže mišiće kako bi emocije što brže prošle te se trauma formira na svim trima razinama; tjelesnoj, emocionalnoj i mentalnoj.

Simptomatično za traumu jest da u tom trenutku bivamo preplavljeni emocijama zbog onoga što se oko nas događa. S druge pak strane, unutar nas samih javlja se instinktivna reakcija koja može imati tri različita smjera: *fight/flight/freeze* (napad/bijeg/zamrzavanje) [3]. Ovakve instinktivne reakcije specifične su za životinje, ali u ovom dijelu ljudskog postojanja čovjek nije dalje odmakao. Naprotiv, dok je za životinje specifično i biološki uvjetovano da pribjegnu prvim dvjema opcijama, jer im zamrzavanje garantira završavanje životnog vijeka, čovjeku je zamrzavanje specifično u početnom razvojnom periodu, ako sama okolina ne potiče ekspresiju emocija. I dok životinje, nakon događaja koji bi se mogao smatrati traumatskim, jednom kada su sigurne, protresu svoje tijelo kako nakupina stresa ne bi ostala u njemu, tresti vlastito tijelo, kao alat za opuštanje organizma, čovjeku postaje poznato tek u recentnom periodu.

Međutim, posljedice u našemu tijelu nisu jedine koje se događaju prilikom traume. Ono što je specifično jest to da, ako se u trenutku traumatskog događaja zamrznemo i ne reagiramo adekvatno u smislu vlastite zaštite, jedan dio naše vlastite energije, naše vlastite snage, ostaje na neki način zaključan u tom događaju.

> **Način na koji je naš ego (u smislu zdravog osjećaja sebe i svega što jesmo) u stanju procesirati ovakve događaje jest da odvoji dio koji se nije uspio adekvatno postaviti u takvoj situaciji. To se odnosi na dio koji se zamrznuo i nije reagirao u smislu koji bi naš sustav vratio u uravnoteženi položaj. Kao posljedica toga vrlo često stvara se rascjep u vlastitoj psihi projicirajući na druge — na svijet oko sebe — snagu koja je u tom trenu nedostajala, i to često u negativnom smislu.**

U ovom smislu riječi vlastita snaga zapravo se odnosi na pozitivnu agresiju, na životinjski impuls borbe za samoga sebe zajednički svim ljudima, a stručnjaci ga pozicioniraju u limbički dio mozga.

> **U slučaju traume, to jest nasilnog događaja koji nam je bio previše, naša psiha često zatvara i doticaj sa snagom, s agresijom kao pozitivnom silom u nama.**

I uistinu, kada promatramo emocije u njihovom čistom obliku — kada se ne manifestiraju na način koji je povrjeđujući za drugoga ili za nas same, već ih samo osjećamo unutar svoga tijela — svaka od osnovnih emocija ima određenu funkciju. Tako i agresija u svom pozitivnom aspektu zapravo nije ništa drugo nego vlastita snaga, asertivnost, mogućnost da se zauzmemo za sebe, da idemo za onime što nam je važno ili pak da postavljamo granice onda kada je to potrebno. Posljedično tome, pozitivna agresija stvara nam osjećaj vlastite sigurnost i samim time daje nam i vlastiti integritet.

> **Stoga je važno otpakirati traume koje su pohranjene u našemu tijelu — bile one većih ili manjih razmjera. Jer jednom kada dopustimo zadržanim emocijama da proteknu, kada se jednom nastala trauma dovrši kao proces iz pozicije odrasle, to jest snažne osobe, posjedovanje vlastitih emocionalnih reakcija koje su u trenutku nastajanja traume bile zamrznute otvara nam neizmjernu riznicu za bogat, čvrst i ispunjen život.**
>
> **Tamara Sertić**

1) **T. Senečić, Centar za Integrativni Razvoj, Zagreb**

2) **A. Lowen:** ***The Language of the Body*****, COOLIER BOOKS, Macmillan Publishing Company, New York, 1971.**

3) **P. A. Levine:** ***Healing Trauma: Restoring the Wisdom of the Body*****, Sounds True, Colorado, 2008.**

Milan Božić

***Manipulacija tijela MB58 — 5,26 HRVI*, 2015.,**
videodokumentacija performansa

12/13

Raymond Carver

***Bol* (preveo: Damir Šodan)**

14/15

Jutros sam se probudio rano. Gledajući
iz kreveta u daljinu preko tjesnaca spazio sam
čamac što se kreće kroz uzburkanu vodu
s jedinim kontrolnim svjetlom upaljenim. Sjetio
sam se prijatelja koji je znao izvikivati
ime svoje mrtve žene s vrhova brda
oko Perugie. Dugo nakon što je otišla
postavljao je za nju tanjur
na svome skromnome stolu i otvarao prozore
kako bi ona mogla imati svježeg zraka. Takve sam
ispade smatrao neprilično im. Isto su mislili
i drugi njegovi prijatelji. Takvo što nisam mogao gledati.
Sve do jutros.

Tomislav Gotovac

***Paranoia View Art* (*Hommage to Glenn Miller*) / *Degrafitiranje* (*Hommage to Wolf Vostell*), dokumentacija akcije, "*Polet*", br. 412, Zagreb, 30.6.1989.**

16/17

GLENN MILLER) DEGRAFITIRANJE (HOMMAGE TO WOLF VOSTELL)«
RAN SIMIĆ & MATE BAŠIĆ (POLET) TOMISLAV GOTOVAC © 1989.
GRAFIJE: DAMIR ALTER (ZAGREB)

Tomislav Gotovac

(Antonio G. Lauer):
***Cesar Franck — Wolf Vostell*, 2005.,**
dokumentarni film, DVCAM, boja, 19 min.

18/19

KREDITI

Sven Klobučar

***Smrt*, od 2014., serija crteža**

20/21

HAPŠENJE ELENE

Primo Levi

Gavranova pjesma (I),
9. siječnja 1946.
(preveo: Miloš Đurđević)

22/23

“Došao sam izdaleka
I donosim loše vijesti.
Preletio sam planinu,
Probio kroz tmasti oblak,
Na trbuhu mi odraz bare.
Letio sam neumorno,
Stotinu milja neumorno,
Kako bih pronašao tvoj prozor,
Kako bih našao tvoje uho,
Da ti donesem žalosnu vijest
Da ti san sneveseli,
Da ti pokvari kruh i vino,
Da ti se svake večeri srce stegne.”

Tako je pjevao, plešući sramno
Pred oknom, tu na snijegu.
Kako li šuti, urokljivi pogled,
Iscrta kljunom križ na tlu
I raširi svoja crna krila.

Terrence Malick

***Tanka crvena linija,* 1998., isječak**

24/25

Iris Mihatov Miočić

***Pisma sestri* (o Križnom putu), 2012., serija od 8 akvarela**

26/27

Ana Mušćet

***Na promjenu zraka*, 2015., video**

28/29

Ana Opalić

***Poslije*, 2006. – 2013.,**
serija fotografija

30/31

Berislav Šimičić

***Osjetim tvoju bol* (Reenactment), 2016.**
instalacija

32/33

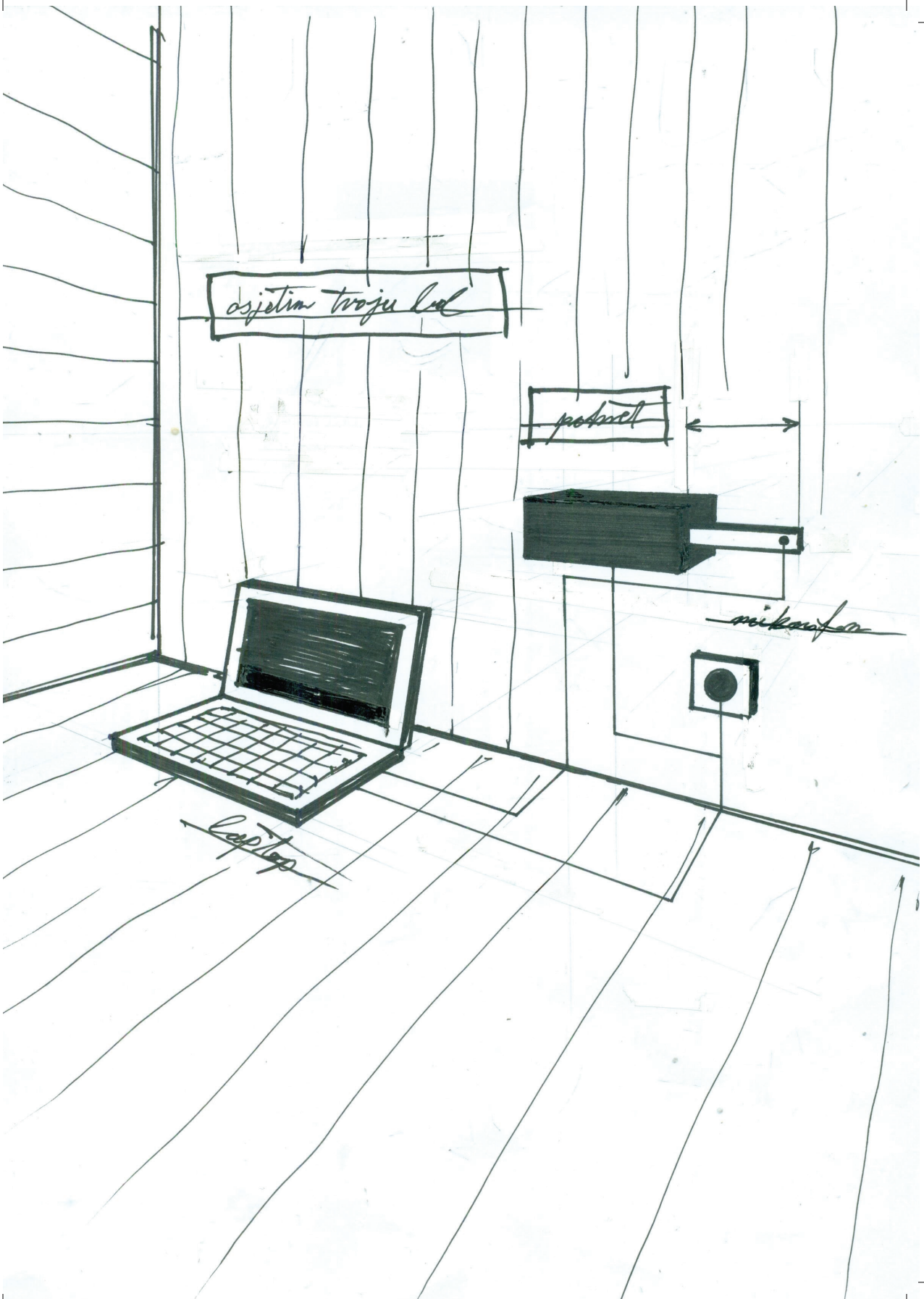
osjetim tvoju ljubav
podnet
mikrofon
Laptop

Roberta Vilić

***Bez naziva,* 2002.,**
enkaustika

34/35

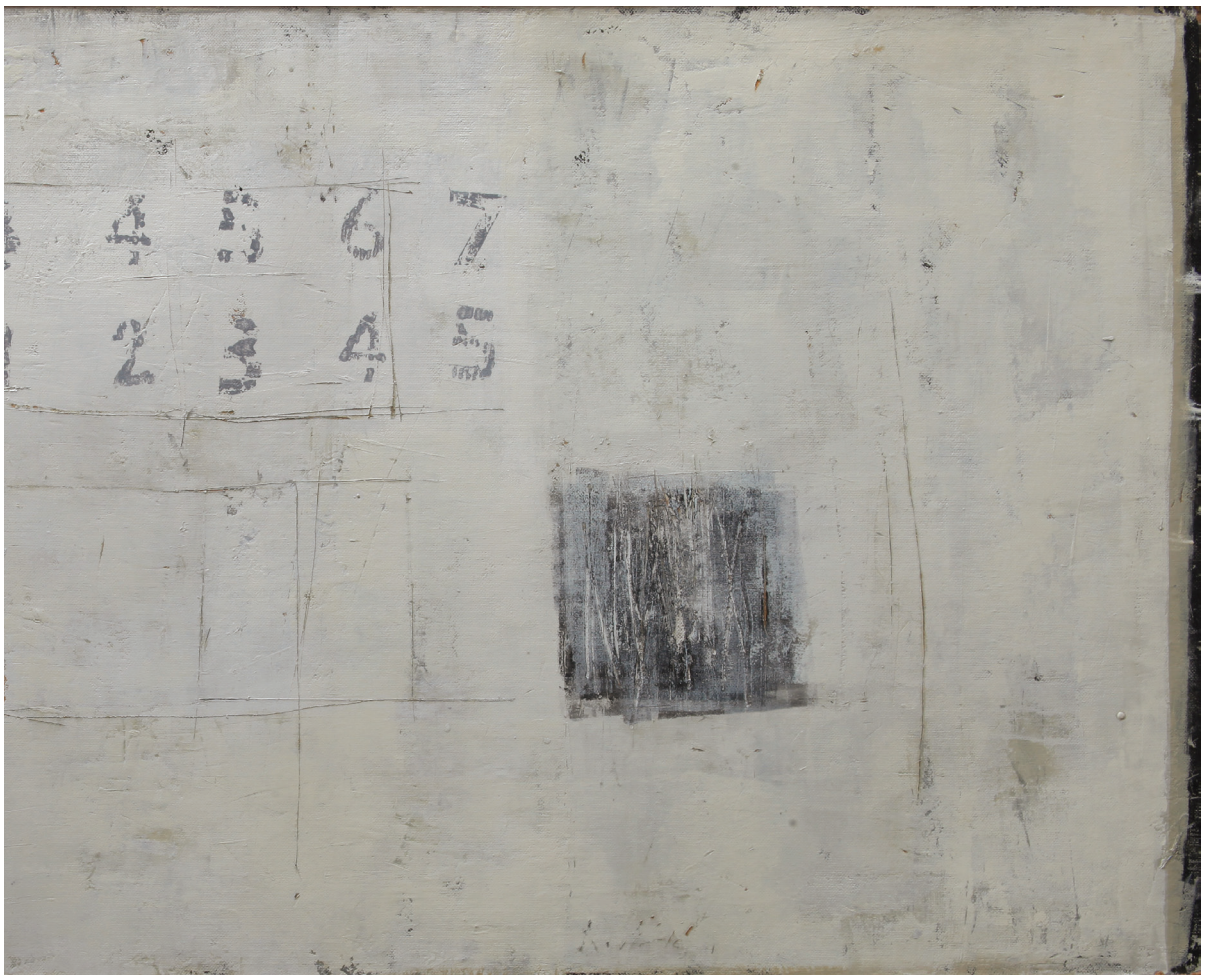

Sandra Vitaljić

***Voljena*, 2011. – 2013.,**
serija fotografija

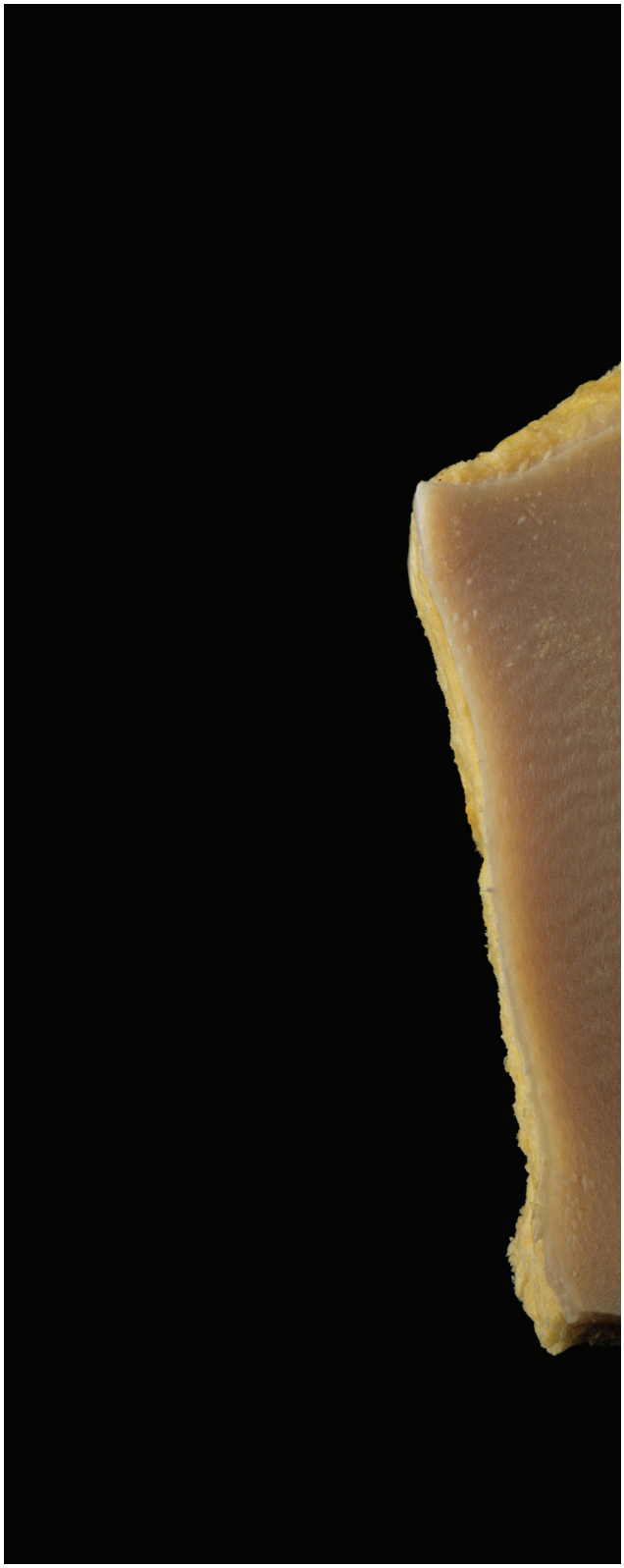

36/37

Centar za integrativnu terapijsku praksu Meleta (Zagreb)

38/39

TIJELO PAMTI

Dvorana Galženica, 11.5. u 19 sati

predavačica: Tamara Sertić

Na ovome predavanju definirati ćemo traumu unutar svakodnevnog života, obuhvatiti neke od mogućih uzroka te ocrtati kako se ona može manifestirati unutar nas samih. Bavit ćemo se i tjelesnom memorijom, to jest kapacitetom vlastitoga tijela da pohrani zapise koji (ponekad) čekaju da budu ispričani. Prikazat ćemo kako naši svakodnevni izbori mogu biti uvjetovani događajima kojima u prvome trenu ne pridajemo nužno veliko značenje te dotaknuti moguće daljnje korake unutar polja osobnog razvoja i integrativne tjelesno-orijentirane terapije.

AGRESIJA – NASILJE ILI VLASTITA SNAGA?

Dvorana Galženica, 28.5. u 18 sati

voditeljice: Tamara Sertić i Matea Blažević, Centar Meleta

Od najranije dobi govore nam da se ne ljutimo, da ne budemo zločesti, da ne skačemo, ne divljamo i da kasnije ne radimo gluposti. U školama nas uče da se ne deremo, ne svađamo, ne tučemo, ne suprotstavljamo profesorima i uglavnom da budemo mirni u tijelu, a da naš um radi.

I dok tako odrastamo, poruka koju vrlo često dobivamo eksplicitno ili implicitno jest da ekspresija bilo kojih razmjera nije u redu – da mi takvi nismo u redu.

Isto tako, vrlo rano počinjemo dobivati poruke u vezi nasilja, što ono jest, kako izgleda i zašto smo, ako povisimo ton, pojačamo ekspresiju i (iz)borimo se za sebe i mi nasilni.

Jedna od čestih posljedica jest suspregnutno tijelo, odricanje vlastitog osjećaja snage i posljedično tome odricanje vlastite živosti.

Na ovoj radionici bavit ćemo se različitim aspektima agresije — agresija kao vlastita snaga ili agresija kao nasilje. Istraživat ćemo koji su naši vlastiti obrasci u području ove emocije, kako reagiramo u različitim situacijima, čemu to služi i kako možemo doprijeti do vlastite snage sa odgovornošću još dublje i bez straha, srama ili krivnje.

Kroz ovu radionicu iskustveno ćete upoznati osnove teorije i prakse koje se koriste u tjelesno-orijentiranoj terapiji.

Tamara Sertić

***Upitnik*, Centar Meleta (Zagreb)**

40/41

1. **Kojeg profesora u osnovnoj školi si se bojao/la?**
2. **Jesi li ikada odustao/la od onoga što trebaš jer ti službenik na šalteru nije htio pomoći?**
3. **Što se treba raditi u trenutku potresa?**
4. **Otkud dolazi meso koje jedeš?**
5. **Jel te itko ikada udario?**
6. **Jesi li ikada ikog udarilo/la?**
7. **Kojim dijelom grada je opasno hodati noću?**
8. **Zašto?**
9. **Jesi li ikada čuo/čula deranje u susjedstvu?**
10. **Kako majka u dućanu zaustavi dijete koje plače jer želi još jednu čokoladu?**

Anonimno svjedočanstvo

42/43

(...) Prije godinu i pol me napao s nožem zbog toga jer sam mu se kako je naveo nasmijala u lice i nisam ga htjela slušati (dok me je vrijeđao). Na moj vrisak koji je izašao dok se zalijetao s nožem i luđačkim pogledom prema meni, ispustio je nož za ruke, krenuo se ispričavati i rekao da me samo htio zaplašiti. Od tada sam se iznimno bojala i nisam znala što je sve kadar napraviti, a on me mnogobrojno puta kasnije ismijavao baš zbog te situacije s nožem. Napada i sukoba ima toliko da ne znam otkud da krenem, znam samo da je jedini način da se odvojimo. Ipak, u svemu tome on je bio, je, i uvijek će biti njezin otac, te unatoč svim tim razmiricama želim da njihov odnos bude najbolji mogući. Njoj nikada nije nije prijetijo niti ju udario, te se trudio biti najbolji mogući otac u direktnom odnosu s njom s obzirom na njegove emocionalne i psihičke mogućnosti (...).

Nakladnik: **Pučko otvoreno učilište Velika Gorica**
Za nakladnika: **Barbara Grđan Odrćić**
Urednik: **Klaudio Štefančić**

Autori tekstova: **Tamara Sertić, Klaudio Štefančić**
Lektura: **Marijana Čovčić**

Grafičko oblikovanje:
Nina Bačun, Roberta Bratović (OAZA)
Tisak: **Sveučilišna tiskara**
Papir: **Munken Print White 90 g/m²**
Tipografija: **Minion Pro**
Naklada: **150**

Velika Gorica, 2016.

Voditelj Galerije Galženica: **Klaudio Štefančić**
Savjet Galerije Galženica:
Margareta Biškupić, Tomislav Buntak, Branko Franceschi, Željka Himbele, Mario Mišković

www.galerijagalzenica.info
www.unutarnjimuzej.tumblr.com

Kustos izložbe: **Klaudio Štefančić**
Stručna suradnica: **Tamara Sertić**

Postav izložbe: **Bačun & Bratović**
Tehnički postav: **POUVG — tehnička služba**
Tehnički suradnici: **Vedran Relja, Dražen Žerjav**

Izložba *Svatko stoji u svjetlu drugoga* realizirana je u suradnji s umjetnicima, Centrom Meleta iz Zagreba i servisom *You Tube*.

(U(M)